

Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego, red. P. Krakowiak, A. Modlińska, J. Binnebesel, Wydawnictwo Via Medica, Gdańsk 2008, ss. 397.

Publikacja pt. *Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego* jest pierwszą w Polsce, i jedną z pierwszych w Europie, która podejmuje problematykę działalności ośrodków paliatywno-hospicyjnych, opierających się na wolontariacie i misji koordynatorów. Celem książki jest przedstawienie najbardziej potrzebnych informacji dla osób prowadzących tego rodzaju instytucje. W szczególny sposób została w niej zauważona osoba zwana koordynatorem wolontariatu hospicyjnego. Praca ta jest opublikowana pod redakcją trzech autorów zajmujących się wspomnianą problematyką tak z punktu widzenia naukowego, jak i praktycznego. Wśród nich jest ks. dr Piotr Krakowiak pracujący w hospicjum im. Ks. Eugeniusza Dutkiewicza SAC w Gdańsku.

Animuje on działalność hospicyjną, będąc Krajowym Duszpasterzem Hospicjów. Pani dr med. Aleksandra Modlińska natomiast pracuje w Zakładzie Medycyny Paliatywnej Akademii Medycznej w Gdańsku i zajmuje się tematyką wolontariatu hospicyjnego. Dr hab. Józef Binnebesel, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, pracuje na Wydziale Nauk Pedagogicznych w Katedrze Pedagogiki Specjalnej, zajmując się również wyżej wymienioną tematyką. Oprócz wymienionych redaktorów książki, należy wspomnieć o 26 autorach, którzy szczegółowo analizują problematykę wolontariatu hospicyjnego i pracy koordynatora. Wśród autorów najczęściej pojawia się sylwetka ks. Piotra Krakowiaka, który – na 13 rozdziałów książki – jest współautorem aż 10.

Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego zapewne zainteresuje osoby, które zajmują się wolontariatem w różnych dziedzinach życia społecznego. Treści zawarte w tej publikacji dotyczą spraw formacyjnych i organizacyjnych placówki opiekuńczej, dlatego wydaje się, że będą mogły wspomagać organizatorów i koordynatorów chociażby oratoriów, placówek wychowawczych, świetlic terapeutycznych itp. Z pewnością należy podkreślić, iż jest to cenna pozycja dla zarządzających zespołami ludzi w centrach wolontariatu oraz w jakiegokolwiek działalności obejmującej wielofunkcyjną opiekę nad chorymi. Podręcznik przedstawia założenia i formy współpracy z wolontariuszami, proponując jednocześnie praktyczne rozwiązania najczęściej spotykanych trudności. Ważnym podjętym wątkiem jest umiejętność motywowania wolontariuszy do zaangażowania się w pracę na rzecz innych osób, a szczególnie obłożnie chorych. Zwrócono uwagę na istotną cechę ludzi tam pracujących, którą jest zdolność do współpracy i otwartość na nią, bowiem ośrodek paliatywno-hospicyjny jest miejscem współpracy wielu osób, bez których jego działalność byłaby utrudniona. Autorzy wymienili lekarzy, psychologów, pielęgniarki, pracowników socjalnych, farmaceutów, terapeutów zajęciowych, dietetyków, fizjoterapeutów, urzędników finansowych, a także duchownych. Praca specjalistów wspierana jest przez ochotników nazywanych wolontariuszami. Praktyka działalności hospicyjnej pomaga autorom w sformułowaniu regulaminu ich naboru do placówek opiekuńczych.

Z uwagi na to, że jest to pierwsza tego typu publikacja, wydaje się, że zasadnym będzie przedstawienie treści wszystkich trzynastu rozdziałów. Książkę otwiera wprowadzenie ks. bpa Stefana Regmunta, który jest Przewodniczącym Zespołu ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia przy Komisji Episkopatu Polski. Zwrócił on uwagę na przełomowe daty, które sprawiły, iż ruch hospicyjny w Polsce doznał szybkiego rozwoju. Był to rok 1989, kiedy formalnie powstało Krajowe Duszpasterstwo Hospicyjne integrujące wszystkie osoby w nim zrzeszone. W kolejnych latach powstały inne programy rozwijające działalność hospicyjną np. *Hospicjum to też życie* (2004) oraz *Lubię pomagać* (2007). W kolejnym wprowadzeniu prof. Jacek Łuczak wyraził nadzieję i życzenie, że *Podręcznik koordynatora wolontariatu hospicyjnego* będzie krokiem w kierunku lepszego wykorzystania dobrej energii, jaką w ośrodkach opieki paliatywnej i hospicyjnej są wolontariusze.

Część właściwa książki rozpoczyna się od przedstawienia historii oraz współczesności wolontariatu hospicyjnego. Postawiono pytanie o jego genezę, zwrócono uwagę na rolę duszpasterstwa hospicyjnego i zadania Krajowego Duszpasterza. Dalej omówiono założenia ruchu, wzorując się na Karcie Hospicjum, zaznaczając przy tym etos hospicyjny, na który składają się wartości chrześcijańskie i humanistyczne, zachowania wspólnoty i solidarności pomiędzy pokoleniami i środowiskami. Niezwykle cenne w pierwszym rozdziale są wnioski z badań Fundacji Hospicyjnej. Pokazały one, jak zmieniały się formy wolontariatu hospicyjnego w przełomowych latach 1989-2000, a następnie, jak on się zmieniał w przypadku zaangażowania ludzi. W badaniach zwrócono jednocześnie uwagę, kto stawał się wolontariuszem i z jakich regionów pochodzili wolontariusze, jakie posiadali wykształcenie, powody podjęcia zajęć, wreszcie otwarcie powiedziano, jakie korzyści i przeszkody mogą napotkać koordynatorzy wolontariatu i ich podopieczni.

Nad kolejnym rozdziałem (2) pracowała siedmioosobowa grupa, omawiając formy wolontariatu hospicyjnego. Autorzy stwierdzili, iż na początku ruchu hospicyjnego w Polsce zaangażo-

wani byli przede wszystkim lekarze i pielęgniarki, studenci medycyny, duszpasterze, ale również pojawiali się publicyści, ludzie kultury, profesorowie, architekci, inżynierowie, nauczyciele i przedstawiciele innych zawodów. Taka gama specjalizacji otwiera szerokie możliwości do działania na rzecz potrzebujących bliskości drugiego człowieka, szczególnie w ostatnich fazach ich życia. Wszyscy zatem zostali podzieleni na personel niemedyczny i medyczny. Do tego pierwszego zaliczono dzieci i młodzież, studentów oraz osoby dorosłe i starsze. Z przedstawionych dociekań wynika, że dla każdego wolontariusza znajdzie się zajęcie w hospicjum, o ile zostanie on odpowiednio przygotowany przez koordynatora. Do ciekawych zagadnień poruszanych w tym rozdziale należą formy docierania do potencjalnych wolontariuszy i umiejętne promowanie ich przyszłej pracy. Analiza pokazuje, że koordynator musi być człowiekiem bardzo „elastycznym” i nowoczesnym, znającym się na technologiach informatycznych, nowoczesnym modelu przekazu informacji, a co najważniejsze powinien mieć dobry kontakt z ludźmi. Cechy te pozwalają na wejście w różne grupy społeczne mogące rozmaicie wspierać taką działalność, np. angażując do pomocy ludzi z działalności biznesowej, czy też organizując wolontariat pracowniczy. Do wolontariatu można włączyć także osoby starsze, z którymi łatwo nawiązać kontakt np. odwiedzając kluby seniora czy grupy parafialne. Dużą pomocą w działalności hospicyjnej mogą być projekty unijne wspomagające finansowo działalność opiekuńczą.

Jak widać, bycie koordynatorem wymaga dojrzałego spojrzenia na współpracę i umiejętność dania szansy ludziom z różnych środowisk, nawet tym, którzy są odizolowani od społeczeństwa, np. więźniom czy osobom niedostosowanym społecznie, dla których wolontariat może być ciekawą formą pracy resocjalizacyjnej przez pomoc chorym. Metodę tę można zaliczyć do niekonwencjonalnych, ale – jak się okazuje – są już sukcesy na tym polu pracy pedagogicznej. Autorzy rozdziału, analizując problematykę hospicyjną, zwracają uwagę na sferę duchową samych chorych, jak i ich rodzin, szczególnie w przypadku śmierci, kiedy wymagana jest delikatność i wyrozumiałość oraz wiara i np. wspólna modlitwa, choćby na Mszy Świętej. W przypadku wolontariuszy medycznych najbardziej istotne są praktyczne rady dla koordynatorów. Pochodzą one z przemyśleń i doświadczeń głównie psychologicznych. Jako szczególne wyzwanie dla nich stawia się wolontariat wśród dzieci, który wymaga uświadomienia sobie własnej „nicości”, ponieważ „idąc do chorego dziecka, należy zapomnieć o sobie. To pacjent jest najważniejszy, a nie my, nasza misja, nasze postrzeganie świata, nasza postawa” (s. 64).

Kolejny rozdział (3) opracowany został przez trzech autorów, którzy omawiają problematykę przygotowania do pracy wolontariusza hospicyjnego. Mówi się w nim o informacji, rekrutacji, szkoleniach wstępnych i szkoleniach wolontariuszy medycznych. Podkreśla się, że wprowadzenie kandydata na wolontariusza do zespołu hospicyjnego wymaga profesjonalnego zaangażowania koordynatora wolontariatu. Omówienie wszystkich etapów wdrażania do współpracy, poprzez ukazanie praktycznych wzorów, rad i odpowiedzi w rozwiązywaniu konkretnych problemów, ma na celu ułatwić pracę koordynatorowi. Zagadnienia te były praktykowane i sprawdzone, stąd też autorzy mają pewność, iż praca wyda odpowiednie owoce dzięki jasno postawionym celom i zadaniom, które promowane są przez spotkania, ulotki, broszury, gazetki, telewizję, prasę, Internet. Również w tym rozdziale są niezwykle cenne porady praktyczne dla koordynatorów ujmujące bardzo szczegółowo każde posunięcie w tej pracy.

W rozdziale czwartym dokonano przeglądu programów szkoleniowych dla wolontariuszy realizowanych w ośrodkach paliatywno-hospicyjnych. Jednym z przykładowych stał się program wolontariatu medycznego w Gdańsku. Został on omówiony bardzo szczegółowo. Zwrócono uwagę, że podobnie zredagowano programy dla koordynatorów w Łodzi, Wrocławiu, Krakowie, Poznaniu, Toruniu, Warszawie. Kolejna myśl, przedstawiana w rozdziale piątym, dotyczy kształcenia, formacji i motywacji wolontariuszy i koordynatorów. Refleksja podjęta w tym rozdziale jest wyrazem świadomości, iż po rekrutacji i formacji wstępnej (kursy wprowadzające, kursy dla wolontariuszy medycznych), ważne są sposoby motywowania i nagradzania wolontariuszy, jak

również przygotowywanie i przeprowadzanie prac edukacyjno-szkoleniowych. Działania edukacyjne są bowiem jedną z form rozwoju wolontariuszy. Na tym etapie musi być również współpraca w zespole paliatywno-hospicyjnym pomiędzy koordynatorem a wolontariuszem, wolontariuszem a pracownikiem etatowym, wolontariuszem a kierownictwem organizacji. Badania nad wolontariatem pobudzają do nieustannej refleksji nad sensem kolejnych szkoleń, nad sposobami przygotowywania do efektywniejszego pomagania i kształtowania wrażliwości i postaw prospołecznych. Chodzi tu np. o to, by zadbać o współpracę z innymi organizacjami, tworząc przy tym odpowiedni wizerunek, który pomaga w zdobywaniu sponsorów.

Działania w ramach koordynacji wolontariatu nie skupiają się jedynie w zakresie codziennej pracy, ale ta codzienność łączy się z konkretnymi problemami i konfliktami, o czym traktuje rozdział szósty. Lektura tego rozdziału przekonuje, iż dynamika narastania problemów, również w takich grupach, rozpoczyna się od zwyczajnej dyskomfortowej sytuacji w pracy, następnie może się rozwijać w postaci nieporozumień i napięcia, aż wreszcie może dojść do pogłębienia konfliktu. Warto przy tym spojrzeć na przyczyny pojawiania się konfliktów, do których na pewno należy zaliczyć różnice w potrzebach, celach i wartościach. Jedną z przyczyn jest również zakłócenie procesu komunikacyjnego, czy też odmienności w postrzeganiu konkretnej sytuacji. Można do nich zaliczyć przekroczenie tzw. zasobów wewnętrznych, tj. fizycznych, emocjonalnych, umysłowych, albo zewnętrznych, np. brak wsparcia koordynatora, zespołu, najbliższych. Innymi jeszcze przyczynami mogą być: duża liczebność zespołu, czy duży przekrój wiekowy. Nie dziwi szczegółowe opracowanie tej tematyki w omawianej publikacji, bowiem w pracy zespołowej, jaką jest również wolontariat, jest ona niezwykle istotna. Fakt ten podnosi jednocześnie zaufanie wobec kompetencji autorów, którzy, ukazując sposoby rozwiązywania problemów przekonują czytelnika, że posiadają dobre przygotowanie teoretyczne i praktyczne w dziedzinie, którą opisują. Wiedzą bowiem, jak ważną rolę odgrywa umiejętność rozwiązywania problemów działalności wychowawczej, a tym bardziej opiekuńczej.

W omawianej pozycji rozważania praktyczne oparte zostały na wnioskach płynących z badań naukowych. Okazuje się, że również w przypadku ośrodków paliatywno-hospicyjnych przydaje się myśl filozoficzna. W siódmym rozdziale syntetycznie przedstawiono filozoficzno-etyczne podstawy altruizmu. Odwołano się do historii filozofii, po to, aby pomóc wyjaśnić motywację pracy i poświęcenia się dla drugiego człowieka. Idee te, jak widać, również dzisiaj posiadają duże znaczenie dla koordynatora wolontariatu hospicyjnego, który może przekazać wolontariuszom przynajmniej schematycznie prawdę opartą o rys historyczny i podstawowe teorie filozoficzne funkcjonujące w odniesieniu do działań charytatywnych. Od filozofii publikacja prowadzi czytelnika ku pedagogice. Autor kolejnego rozdziału (8), ukazuje pedagogiczne aspekty wolontariatu w hospicjum, skupiając się na potrzebach osób umierających. Podkreśla, że – z punktu widzenia pedagogiki – tą najbardziej istotną potrzebą wydaje się być opieka w wielu różnych wymiarach. Wśród nich warto wymienić przynajmniej te podstawowe, tj. opiekę medyczną, poza-medyczną i paliatywną.

Kolejny rozdział (9) to syntetyczne rozważanie socjologiczne w kontekście opieki paliatywno-hospicyjnej. Opisuje procesy socjologiczne zachodzące w ośrodku, w którym wszystkich łączy chęć służenia i niesienia pomocy osobom częstokroć nie mającym pomyślnego rokowania na zmianę swojego statusu. Są one narażone na utratę elementów zasobów zdrowotnych, do których można zaliczyć: zawodowy, intelektualny, duchowy, społeczny, fizyczny, emocjonalny. Problemem może być także utrata możliwości realizacji podstawowych funkcji np. prokreacyjnej, socjalizacyjno-kulturowej, rekreacyjno-towarzyskiej, emocjonalno-ekspresyjnej czy ekonomicznej. Innym zagadnieniem przydatnym w pracy koordynatora jest prawo wolontariatu hospicyjnego, o którym mówi rozdział dziesiąty. Porusza się w nim następujące tematy: kto może być wolontariuszem, na czym polega jego działanie i kto może z tych działań korzystać. Z pewnością znajomość praw i obowiązków należy do istotnych elementów wiedzy, jaką powinien posiadać

wolontariusz. Jego działalność powinna być prowadzona zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem. Dotyczy to np. zbiorów publicznych na rzecz hospicjum lub też imprez masowych połączonych z pozyskiwaniem funduszy dla ośrodków opieki.

W rozdziale jedenastym zwrócono uwagę na to, jak Kościół Katolicki odnosi się do wolontariatu i posługi wolontariuszy. Na wstępie autor powołuje się na słowa Jana Pawła II, nazywając Go „promotorem chrześcijańskiego wolontariatu” (s. 257). Dalej podaje przykłady troski o człowieka w duchu chrześcijańskim w Kościele na świecie i w Polsce. Odnosi się do wypowiedzi Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Służby Zdrowia. Przytacza również wypowiedzi papieża Benedykta XVI i Episkopatu Polski. Przedostatni rozdział (12) analizuje zadania osób innych specjalności i profesji zaangażowanych w zespole paliatywno-hospicyjnym. Zalicza się do nich: farmaceutę, psychologa, duchownego, wolontariusza, pracownika socjalnego, pielęgniarkę i lekarza. Wymienione profesje są niezwykle ważne w opiece nad chorym. Książkę kończy rozdział (13) wyjaśniający podstawowe pojęcia z medycyny paliatywnej. Mowa w nim jest o takich pojęciach, jak ból, chemioterapia przeciwnowotworowa, duszność i związany z nią lęk, hormonoterapia przeciwnowotworowa i inne.

Aneks umieszczony na końcu przywołuje dokumenty Kościoła związane ze służbą zdrowia i końcem życia w przypadku osób chorych. W omawianej problematyce paliatywno-hospicyjnej niebagatelną rzeczą jest bogata bibliografia uzupełniona przydatnymi zasobami elektronicznymi. Zapewne może posłużyć ona w pracy wolontariuszy i w rozwoju badań naukowych w zakresie medycyny paliatywnej.

Mając na uwadze to, że prezentowana publikacja jest jedną z niewielu pozycji omawiających tematykę wolontariatu hospicyjnego i zawierających niezbędne informacje dotyczące funkcji koordynatora należy na koniec podkreślić, iż posiada ona logiczną całość, która ułatwia lekturę. Książka wydaje się być bardzo pomocna w pracy nie tylko koordynatorów, ale dobrze ukazuje aspekt zarządzania instytucjami, osobami, uczy profesjonalnego rozwiązywania problemów i konfliktów w zespołach. Dlatego może być ona przydatna dla szerokiego gremium czytelników, pracowników hospicjów i podobnych instytucji. Ilość i przygotowanie naukowe osób zaangażowanych w to dzieło jest również imponująca. Przekłada się to na wysoką jakość prezentowanych treści. Ważnym aspektem są porady praktyczne, które w prosty sposób uczą postępowania w trudnym i ważnym działaniu altruistycznym na rzecz osób chorych. Warto nadmienić w tym miejscu, że tego typu publikacje w zlaicyzowanym świecie, w którym promuje się coraz bardziej liberalne poglądy oraz coraz powszechniejszy staje się egocentryzm, są niezwykle ważne, bo stanowią alternatywę, która posiada swoje źródło w słowach Jezusa opowiadającego przypowieść o „Miłosiernym Samarytaninie”.

Ks. Mirosław S. Wierzbicki SDB